

УДК 342.6

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-267-279>

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Покора К. В.

PRINCIPLES OF ACTIVITY OF THE PROSECUTOR OF THE SPECIALIZED PROSECUTOR'S OFFICE IN THE SPHERE OF DEFENSE

Pokora K.V.

Належне функціонування Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони, її ефективність та дієвість значною мірою залежать від неухильного дотримання визначених законодавством принципів її діяльності. У статті досліджуються ключові принципи, на яких ґрунтується робота прокурорів зазначеної спеціалізованої прокуратури. Особливу увагу приділено принципам верховенства права, законності, незалежності, політичної нейтральності, територіальності та інших базових засад організації та функціонування прокурорів Спеціалізованої прокуратури в сфері оборони.

Проаналізовано нормативно-правове закріплення цих принципів у законах України "Про прокуратуру", "Про національну безпеку України" та інших актах. Визначено їхній зміст, сутнісні ознаки та особливості реалізації у сфері оборони держави. Розглянуто практику застосування вказаних принципів прокурорами Спеціалізованої прокуратури під час виконання покладених на них функцій з наглядом за додержанням законів у Збройних Силах та інших військових формуваннях.

Висвітлено проблемні питання, які виникають у ході реалізації принципів діяльності військових прокурорів, зокрема забезпечення їхньої політичної нейтральності, територіальності та оперативності під час збройного конфлікту. Звернено увагу на особливості застосування низки принципів в умовах дії воєнного стану в Україні.

Здійснено порівняльний аналіз принципів організації та діяльності спеціалізованих прокуратур у сфері оборони в зарубіжних країнах. Запропоновано шляхи вдосконалення правового регулювання та практики реалізації принципів діяльності Спеціалізованої прокуратури в Україні з урахуванням кращого міжнародного досвіду.

У статті наголошується на фундаментальному значенні принципів діяльності для забезпечення ефективного функціонування Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони. Належне дотримання таких засад, як верховенство права, законність, незалежність, неупередженість, єдність та централізоване керівництво, є необхідною передумовою для реалізації військовими прокурорами покладених на них повноважень.

Окремо висвітлюються питання забезпечення принципу політичної нейтральності діяльності прокурорів у воєнній сфері. Аналізуються виклики та загрози для неупередженості військових прокурорів в умовах збройного конфлікту, загострення суспільно-політичної ситуації та інформаційного протистояння.

Значну увагу приділено принципу територіальності реалізації функцій Спеціалізованої прокуратури. Досліджуються особливості його застосування під час здійснення нагляду за додержанням законності у районах ведення бойових дій, територіях, тимчасово окупованих противником тощо.

Ключові слова: *принцип, принцип діяльності, прокурор, прокурор Спеціалізованої прокуратури в сфері оборони, принцип діяльності прокурора.*

Ефективне функціонування органів прокуратури, належне виконання ними покладених функцій з утвердження верховенства права, захисту прав і свобод людини, інтересів держави значною мірою залежать від неухильного дотримання визначених законодавством принципів організації та діяльності прокурорів. Особливої ваги це питання набуває у сфері оборони держави, де забезпечення законності під час виконання завдань із захисту суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України є критично важливим.

У Спеціалізованій прокуратурі у сфері оборони, яка є окремою самостійною структурою в системі органів прокуратури, працюють військові прокурори, наділені спеціалізованими функціями нагляду за додержанням законів у Збройних Силах України, інших військових формуваннях, на підприємствах оборонно-промислового комплексу. Специфіка їхньої діяльності вимагає чіткого визначення принципів організації та функціонування зазначеної спеціалізованої прокуратури.

Належне правове закріплення та неухильне дотримання базових засад діяльності військових прокурорів створює підґрунтя для забезпечення їхньої самостійності, незалежності, неупередженості, політичної нейтральності тощо. Це надзвичайно важливо в умовах триваючого протистояння агресії Російської Федерації проти України, ведення бойових дій та загострення суспільно-політичної ситуації в державі. Разом з тим, на практиці виникають проблеми з реалізацією низки

принципів, які й потребують ґрунтовного наукового аналізу.

Метою даної статті є комплексний аналіз принципів організації та діяльності Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони.

Основна частина. Л. Давиденко, О. Лапкін, О. Толочко визначають, що принципи діяльності прокурора Спеціалізованої прокуратури в сфері оборони – це фундаментальне положення, основа, яка покладена в основу здійснення військовим прокурором своїх функцій, забезпечуючи її відповідність засадам законності та дотримання прав і свобод громадян у військовій сфері [1]. В. Бринцев зазначає, що принцип діяльності прокурора Спеціалізованої прокуратури в сфері оборони – це базисна ідея, основа, яка покладена в основу всієї діяльності військового прокурора та забезпечує дотримання ним стандартів правової держави [2].

Отже, можна визначити, що принципи діяльності прокурорів Спеціалізованої прокуратури в сфері оборони - це система основоположних, керівних ідей, засад та вимог, які відображають специфіку функціонування цього спеціалізованого відомства прокуратури у військовій сфері та сфері оборони держави, визначають зміст, характер, напрямки й методи діяльності військових прокурорів, їхні повноваження та обов'язки у сфері нагляду, досудового розслідування та підтримання державного обвинувачення.

В. Кравчук зазначає, що основні принципи діяльності прокуратури в Польщі є:

1. Принцип законності (обов'язок діяти виключно в межах закону, використовуючи

всі передбачені законом засоби у випадках порушення правових норм).

2. Принцип неупередженості (збереження об'єктивності під час виконання дій, рівне ставлення до всіх громадян, діяльність виключно на правовій основі та із застосуванням законних методів).

3. Принцип взаємодії з іншими державними органами.

4. Принцип субституції (можливість для вищого прокурора доручати підлеглим прокурорам здійснення дій, що належать до повноважень вищого прокурора).

5. Принцип деволуції (право вищого прокурора взяти на себе та провадити будь-яку діяльність, що відповідно до закону підпадає під компетенцію нижчого прокурора).

6. Принцип одноосібного виконання дій (здійснення різних процесуальних дій прокурором самостійно) [3].

На нашу думку, ці принципи в більшості співпадають з національними принципами діяльності прокурорів Спеціалізованої прокуратури в сфері оборони. На основі проведеного аналізу, пропонуємо виокремити наступні принципи діяльності прокурорів Спеціалізованої прокуратури в сфері оборони:

- верховенство права та законності у воєнній сфері фундаментальними засадами, які гарантують, що діяльність прокурорів Спеціалізованих прокуратур в сфері оборони буде спрямована виключно на утвердження законності, захист прав і свобод людини та інтересів держави у сфері оборони;

- незалежність та неупередженості прокурорів створюють необхідні правові гарантії для вільного від будь-якого незаконного впливу та упередженого ставлення здійснення прокурорами своїх службових обов'язків.,

- принцип єдності системи прокуратури, передбачає, що всі органи

прокуратури в державі функціонують як єдина ціла, централізована й ієрархічна система з чіткою структурою та розподілом повноважень

- легітимність та авторитет органів прокуратури суворе дотримання законодавчо визначених принципів організації та функціонування [4];

- військова дисципліна має чітку ієрархічну структуру та підпорядкування; дотримання субординації та статутів; висока відповідальність; зразкова поведінка; готовність до дій в екстремальних умовах; безумовне виконання наказів; єдиноначальність.

- захист інтересів держави у військовій сфері має пріоритет національних інтересів; забезпечення боєздатності військ; захист військового майна та ресурсів; захист від посягань на обороноздатність; забезпечення законності в діяльності військових формувань; захист прав військовослужбовців; сприяння виконанню бойових завдань [5].

- взаємодія з органами військового управління має тісну співпрацю та координацію дій; обмін інформацією; спільне планування операцій; надання правової допомоги; виїзди на місця; погодження рішень [4].

Особливу увагу хочемо приділити забезпечення принципу політичної нейтральності діяльності прокурорів у воєнній сфері. Ключовими аспектами забезпечення цього принципу є: незалежність від політичного тиску; об'єктивність та неупередженість; рівність перед законом; професійна етика; прозорість та підзвітність [6].

А також принцип територіальності реалізації функцій Спеціалізованої прокуратури. Ключові аспекти цього принципу: розмежування територіальної компетенції; чітке визначення повноважень; близькість до регіонів; оперативність

реагування; ефективне використання ресурсів; співпраця з місцевими органами [4].

У багатьох зарубіжних країнах діють спеціалізовані прокуратури чи окремі структурні підрозділи для здійснення нагляду за додержанням законів у воєнній сфері. Їхня організація та принципи діяльності мають як спільні, так і відмінні риси порівняно з українською моделлю.

Наприклад, у Сполучених Штатах Америки функції військової прокуратури виконує Судовий корпус армії (U.S. Army Judge Advocate General's Corps). Як зазначає Р. Кадрі, основними принципами його діяльності є верховенство права, незалежність, цивільний контроль над військовими та забезпечення дисципліни у збройних силах [7, с. 96]. При цьому військові прокурори підпорядковуються безпосередньо Міністру оборони.

У Франції в складі Міністерства оборони діє Корпус військових суддів (l'Auditorat militaire des armées), який здійснює функції військової прокуратури. Ключовими принципами його роботи є принципи територіальності, незалежності, політичної нейтральності та спеціалізації за видами Збройних Сил [8, с. 224].

В Італії військову прокуратуру представлено Військово-судовим корпусом (Corpo della Giustizia Militare), який підпорядковується Міністерству оборони. Його діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, неупередженості та захисту інтересів національної оборони [9].

Таким чином, для зарубіжних країн характерним є підпорядкування військових прокурорів відповідним структурам міністерств оборони чи збройних сил. Водночас зберігаються принципи незалежності, неупередженості та політичної нейтральності їхньої діяльності, а також спеціалізація за окремими видами військ.

Український досвід організації спеціалізованої військової прокуратури в системі органів прокуратури є певною мірою унікальним.

Позитивний зарубіжний досвід, зокрема країн НАТО, свідчить про доцільність запровадження спеціальних механізмів забезпечення принципів незалежності та неупередженості військових прокурорів, їх підпорядкування безпосередньо Генеральному прокурору поза відомчою системою військового управління.

Висновки. Принципи діяльності Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони є фундаментальними засадами, від неухильного дотримання яких залежить ефективність виконання військовими прокурорами покладених на них функцій. Система принципів організації та діяльності Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони сформована з урахуванням загальних засад функціонування органів прокуратури та специфіки військової сфери. До ключових принципів належать верховенство права, законність, незалежність, політична нейтральність, територіальність, єдність, процесуальна самостійність тощо.

Література:

1. Автореферати дисертацій з проблем прокурорської діяльності (2004–2014 роки): збірник / упоряд.: Л.М. Давиденко, О.В. Лапкін, О.М. Толочко. К.: Нац. акад. прокуратури України, 2014. 452 с.
2. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: втілення у законодавче регулювання організації та функціонування прокуратури: моногр. Х.: Право, 2010. 320 с.
3. Кравчук В. Засади (принципи) організації та діяльності прокуратури Польщі за реформою 2016 року: досвід для України. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1. С. 235–239.
4. Про прокуратуру: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. ст.12.

5. Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. ст.197

6. Про затвердження Кодексу професійної етики прокурора Рішення Ради прокурорів України від 27.04.2017 р. № 21.

7. Kadri R. The U.S. Army Judge Advocate General's Corps: Principles and Practices // Military Law Review. 2018. Vol. 226. P. 92-116.

8. Pradel J. La justice militaire en France: principes et organisation // Revue de science criminelle et de droit pénal comparé. 2015. №1. P. 219-238.

9. Norme sull'ordinamento giudiziario militare: Decreto Legislativo 28 luglio 1989, n. 271 // Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana. 1989. №172.

References:

1. Abstracts of dissertations on the problems of prosecutorial activity (2004–2014): collection / editor: L.M. Davydenko, O.V. Lapkin, O.M. Tolochko K.: Nat. Acad. Prosecutor's Office of Ukraine, 2014. 452 p.

2. V.D. Bryntsev Standards of the rule of law: implementation in the legislative regulation of the organization and functioning of the prosecutor's office: monogr. Kh.: Pravo, 2010. 320 p.

3. Kravchuk V. Principles (principles) of the organization and activity of the Polish prosecutor's office under the 2016 reform: experience for Ukraine. Entrepreneurship, economy and law. 2017. No. 1. P. 235–239.

4. About the Prosecutor's Office: Law of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015. No. 2-3. Article 12.

5. Disciplinary statute of the Armed Forces of Ukraine: Law of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1999. No. 22-23. Article 197

6. Decision of the Council of Prosecutors of Ukraine No. 21 of 04/27/2017 on the approval of the Code of Professional Ethics of the Prosecutor.

7. Kadri R. The U.S. Army Judge Advocate General's Corps: Principles and Practices // Military Law Review. 2018. Vol. 226. P. 92-116.

8. Pradel J. La justice militaire en France: principes et organization // Revue de science criminelle et de droit pénal comparé. 2015. No. 1. P. 219-238.

9. Norme sull'ordinamento giudiziario militare: Decreto Legislativo 28 luglio 1989, n. 271 // Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana. 1989. No. 172.

Pokora K.V. Principles of activity of the prosecutor of the specialized prosecutor's office in the sphere of defense – Article.

The proper functioning of the Specialized Prosecutor's Office in the field of defense, its effectiveness and efficiency depend to a large extent on the strict observance of the principles of its activity defined by legislation. The article examines the key principles on which the work of the prosecutors of the specified specialized prosecutor's office is based. Particular attention is paid to the principles of the rule of law, legality, independence, political neutrality, territoriality and other basic principles of the organization and functioning of prosecutors of the Specialized Prosecutor's Office in the field of defense.

The normative and legal consolidation of these principles in the laws of Ukraine "On the Prosecutor's Office", "On the National Security of Ukraine" and other acts have been analyzed. Their content, essential features and peculiarities of implementation in the field of state defense are determined. The practice of applying the specified principles by the prosecutors of the Specialized Prosecutor's Office during the performance of their functions of supervising the observance of laws in the Armed Forces and other military formations was considered.

Problematic issues that arise in the course of implementing the principles of activity of military prosecutors, in particular, ensuring their political neutrality, territoriality and efficiency during an armed conflict, are highlighted. Attention is drawn to the peculiarities of the application of a number of principles in the conditions of martial law in Ukraine.

A comparative analysis of the principles of organization and activity of specialized prosecutor's offices in the field of defense in foreign countries was carried out. Ways to improve legal regulation and practice of implementing the principles of the Specialized Prosecutor's Office in Ukraine, taking into account the best international experience, are proposed.

The article emphasizes the fundamental importance of the principles of activity to ensure the effective functioning of the Specialized Prosecutor's Office in the field of defense. Adherence to principles such as the rule of law, legality, independence, impartiality, unity and centralized leadership is a

necessary prerequisite for military prosecutors to exercise their mandate.

The issue of ensuring the principle of political neutrality of prosecutors' activities in the military sphere is highlighted separately. Challenges and threats to the impartiality of military prosecutors in the conditions of armed conflict, aggravation of the socio-political situation and information confrontation are analyzed.

Considerable attention is paid to the principle of territoriality in the implementation of the functions of the Specialized Prosecutor's Office. Peculiarities of its application during the supervision of compliance with

the law in areas of hostilities, territories temporarily occupied by the enemy, etc. are being studied.

Key words: *principle, principle of activity, prosecutor, prosecutor of the Specialized Prosecutor's Office in the field of defense, principle of prosecutor's activity.*

Авторська довідка

Покора Костянтин Вікторович – аспірант кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля

Стаття надійшла до редакції 30 квітня 2024р.